

KONTAJTÁJ!

Polyák Júlia, Pröhle Borbála Piroska

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építésmérnöki Kar

Építésmérnök, III. évfolyam

Témavezető: Szabó Levente DLA

I . PÁLYÁZATI FELHÍVÁS - K O N T A K T Á J !

Eseménysorozat a klímatudatosság jegyében

A Kontaktáj! egy évente ismétlődő eseménysorozat, amely a klímaváltozás témájának különböző aspektusaira kíván reagálni a művészeti reflexió eszközével. A soron következő esemény témakörének kírását és az ahhoz kapcsolódó pályázatot mindig az adott évi Kontaktáj szervező csapat hirdeti meg, így jár körbe a staféta az ötletgazdák közt, és valósul meg a sorozat folytonossága. A workshopok dokumentációi és különféle műfajú utóéletei évről évre gyűlnek, így nem csak egyesével, hanem egy sorozatot képezve együttesen is hatni kívánnak. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy nem a tudományos, hanem a legszélesebb körű művészeti diszciplínák jelentkezését várjuk. Ha foglalkoztat a fenntartható tájhasználat, ember és természet kapcsolata, és szívesen feltárnád egy általad választott aktuális kérdéskör mentén a táj problémáit, pályázd meg az idei esemény szervezését!

II . A TISZAKÖTŐ WORKSHOP

MOTIVÁCIÓ

Hazánk tájainak identitásképző részét alkotja az Alföldön keresztül kanyargó, terjeszkedő Tisza és vidéke. Természeti és kulturális örökségünk alapvető eleme e táj, számos szalon fellelhető a kötődés az itt lakók, a kultúra és a vidék közt: a folyóhoz köthető érzések, események gazdag i nspirációs forrásai a magyar irodalomnak, költészetnek, népművészeti örökségnek, de a jelen történéseinek is. A tiszai élővilág sajátos működése, a folyó szeszélyes viselkedése mindig is különös viszonyt teremtett azokkal, akik kapcsolatba kerültek vele. Az itt élő ember - ismerve saját erőforrásait - régebben megtalálta azt az életformát, amelyben a tájjal együttműködve, az ártéri gazdálkodás által a természettel szimbiózist alkotva megfelelően tudta kezelni a Tisza ciklikus lüktetését. A gazdaság fejlődésével és a népesség növekedésével azonban, új értékek kerültek előtérbe, és a korszellem jegyében ember és környezete kapcsolata más irányba sodródott. Egy többlépcsős folyamat során az ember lassan elszakadt a természettől, és a szimbiózis a tájjal megbomlott. A hely adottságaihoz igazodó tájhasználatot felváltotta a tervezett, mesterséges vízgazdálkodás, amely új folyamatokat indított el a Tisza-vidék életében. Mindez számos innovációt foglalt magába, azonban ökológiai szempontból igencsak megviselte a régiót. A folyószabályozások során

történt beavatkozások, például a meder szabályozása, a gátak építése és a parti területek átszabása komolyan érintették a természetes vízrajzi ciklusokat és az élővilágot. Nem vitatjuk, hogy a Tisza szabályozás egy, az akkori korszellemnek megfelelő, progresszív (és talán elengedhetetlen) beavatkozás volt, azonban úgy gondoljuk, az elmúlt korok innovációjának helyes, a mai értékeket előtérbe helyező szemléletmóddal való kritikai értékelése, és azokkal integrált továbbműködtetése újszerű megközelítéseket igényel. A napjainkban zajló technológiai újítások végtelennek tűnő gyarapodása csak akkor lesz fenntartható, ha ezzel együtt a természettel kapcsolatos szemléletmód is megújul. Művészeti installációk megvalósítását célzó workshopunk keretein belül a Tisza szabályozásának komplex mérnöki és ökológiai problémakörén keresztül szeretnénk vizsgálni az innovatív, de fenntartható tájhasználat elsőre paradoxnak ható lehetőségeit, benne a társadalom és az egyén szerepét, s így - mint cseppben a tenger -, a természet és az ember mindenkori kapcsolatát.

INSPIRÁCIÓ

A foltokban élénk táruló komplex problémahalmazzal ismerkedve eleinte egyre nehezebbnek tűnt a szerepünk, eszközeink megtalálása: hamar megfogalmazódott bennünk, hogy nem vagyunk szakemberek, nem rendelkezünk azzal a kompetenciával, amely szükséges lenne egy tudományosan megalapozott, átfogó stratégia kidolgozásához. A hely, a táj használatában tükröződő megannyi gazdasági, kulturális, ökológiai réteg értékelése azonban - meggyőződésünk szerint - nem csupán, vagy nem elsősorban nem a szakember hozzáállásával valósítható meg. Épp ellenkezőleg: az átfogó, emocionális tapasztalatokra is alapozó és közösségi jellegű reflexiókban rejlik egy másfajta, katartikus megközelítés ígéretét hordozó feldolgozása mindennek. A tudat, miszerint a - többek között - helytelen tájhasználat okozta klímaváltozás következményei mindannyiunkat érintenek, arra ösztönzött bennünket, hogy valamilyen módon mégis szánjunk időt a minket körülvevő környezet problémáinak megértésére, és az azzal kapcsolatos párbeszéd elindítására. 1 Már a workshop tervezése közben jutott eszünkbe egy közös kora nyári emlék. Az acb galériában látogattuk meg Agnes Denes kiállítását, amely mindkettőnkre mély benyomást tett. A Denes által megfogalmazott problémákat és kérdéseket, melyeket land art műveivel felvet, nagyon lényegeseknek találjuk. Új perspektívákat nyitott meg a számunkra, és azt éreztük, hogy ezekkel a témakörökkel mindenképpen foglalkoznunk kell. Ősz elején, amikor erre az élményre visszaemlékeztünk, párhuzamot fedeztünk fel a mi workshoppal elérni kívánt célunk és Denes munkássága között. Inspirálódva a művészről megfogalmaztuk, hogy a saját léptékünkben, de reagálni szeretnénk a kérdéskörre, nem félve egy komplexebb megközelítés

kísérletétől sem. Arra jutottunk, hogy szeretnénk ezekkel a mindenkit érintő problémákkal foglalkozni, és e gondolkodást megosztani másokkal is. Célunk az volt, hogy a megismerést az alkotás örömeivel kössük össze, így a programon való részvételhez társuljon egy olyan tapasztalási forma, mely személyesebb és mélyebb nyomot hagy a résztvevőkben. Ezek az alkotások egyszerűek, talán csak a résztvevők számára beszédesebbek, mégis reflektálnak egy komplex problémára, amelyet ha a közös alkotáson keresztül ismerünk meg, könnyebben elraktározunk magunkban. Ezen kívül másoknak is, akik nem vettek részt a helyszíni projektben, lehetősége nyílik csatlakozni, visszajelzést adni mind a lokális, mind az abban tükröződő megannyi globális kérdéskörhöz. Kétlépcsős projektünk első eleme maga az esemény, ahol a jelenlét által igyekszünk megismerni és körüljárni a radikális tájalkítások következményeit, a második lépés pedig az esemény eredményeinek a dokumentációkon keresztüli terjesztése, eljuttatása minél több érdeklődőhöz abban bízva, hogy mindez újabb és újabb reflexiókat, diskurzusokat indíthat el. „Egy kis rizsültetvényt hoztam létre, éppen ott, ahol a Niagara vízesés 12 ezer évvel ezelőtt megszületett. Azon a helyen felfedeztem egy indiánok által megszentelt erdőt, amelynek a fáit egy-egy vaslánccal megjelöltem, az erdő közepén pedig elástam egy időkapszulát. Ezáltal a tézis-antitézis-szintézis szimbólumát sikerült megteremtenem. A rizs az életet, a fák jelölése a természetbe való beavatkozást és végül az időkapszulába zárt egypéldányos versem elásása a földdel való szimbiózist jelentette. A földhöz, a földgolyót borító anyaghoz való viszonyunkat értelmeztem. ...A természet közvetlenül, közelről átélte, hatalmas ereje ráébresztett, hogy ki is vagyok, s hogy mennyire kicsi pont az ember a természetben. ... Így vált egyértelművé számomra, hogy az örök természet és a halandó ember közötti viszony mennyire groteszk. Azóta csak ez érdekel”. Agnes Denes az első land art alkotásáról 1

KONCEPCIÓ

A workshop felépítését illetően négy tételben gondolkodunk: egy ívre felfűzve, négy állomáson keresztül szeretnénk feltárni a vizsgált témát. A stációk egymásutánisága tulajdonképpen perspektívánk kiszélesítését követi le, ahogy a résztől az egészig, a négy dimenzió keresztül a ponttól a térig vitatjuk meg a táj kérdéseit. Az ív segít a rétegzett probléma különböző aspektusainak megértésében, az információk befogadásában. Minden állomáson sor kerül a téma adott léptékbeli kérdéskörének felvezetésére, majd közös megvitatására, interaktív feldolgozására: esetenként eltérően, egyéni vagy kollektív ráhangolódás után együtt beszélgetünk, érvelünk, vitázunk, majd végül egy közös alkotás következik: egy-egy - az adott jelenséghez kapcsolódó, vagy arra reflektáló - installáció

megvalósítása, melynek dokumentálása ugyanúgy szerves része a tevékenységünknek. Fontos kikötés volt számunkra, hogy nem akarunk semmi maradandót hagyni a tájban, így az installációk "alapanyagait" mi magunk képezzük, az alkotás addig tart, amíg ott vagyunk, abban a pillanatban valósul meg, szellemileg és fizikailag egyaránt. Minden stáció tartalmát végül egy-egy triptichonba sűrítjük, amelyeknek aztán a workshop utóéletében lesz fontos szerepük. A triptichon műfajával szeretnénk alkotásunkat művészeti produktummá emelni, a mögöttes rejlő gondolatoknak méltó formát biztosítani. Az installációnk ideiglenes, de célunk, hogy tevékenységünk lenyomata, a négy helyszínen készített fotó triptichon mint szellemi-művészeti koncentráció igényes alkotásként megszületve tegye lehetővé a mögöttes gondolatok, a helyszíni diskurzusok és a tágabb kontextus megértését és befogadását is. A sajfoki szivattyútelepet jelöltük ki eseményünk helyszínéül. Workshopunk útvonala itt végigkövethető, a vidék nyugodt, a lakott területektől távolabb fekszik. A Tisza kényelmes sétatávolságra folyik medrében, lehetőséget biztosítva az ártér bebarangolására. A helyszín bejárásakor az is megragadt bennünk, hogy a helyi gátör igen barátságosan fogadott bennünket, így biztosak voltunk benne, hogy e terület megfelelő lesz számunkra. A Tisza-átjáró workshopot legfőképpen a közösségi médiában hirdettük. A Kontaktaj! Instagram oldalán, illetve a Facebookon lehetett rátalálni. A résztvevők kérdőív kitöltésével jelentkezhetek az eseményre. Tizenhárman töltötték ki a jelentkezési lapot, közülük többen tőlünk hallottak a programról, de voltak olyanok is, akik kíváncsiságból, senkit nem ismerve jöttek el velünk Sajfokra. Velünk együtt 15 ember vett részt a Tisza-átjáró workshopon. Az animátori, illetve a dokumentációs feladatokat is mi vállaltuk.

/ a négy stáció /

PONT

A pont az induló állomás, a toposz, a nulladik dimenzió, a nyom. A szabályozás következtében az első problémát a töltések miatt felgyülemelő csapadék és a feltörő belvizek okozták. A gát megakadályozta a víztömeg folyómederbe való lehúzóását, így az ármentesítő társaságoknak újabb kihívásokkal kellett szembenéznük. Belvízgyűjtő csatornák, valamint zsilipek építésével orvosolták a jelenséget, amelyekhez kapcsolódóan azonban azért, hogy a vízállástól függetlenül át lehessen juttatni az összegyűlt víztömeget- szivattyútelepek létesítésére volt szükség. A Tisza gátrendszere mentén sorakozó, egykor kulcsfontosságú, ma már használaton kívüli gőzüzemű szivattyúházak térbeli és időbeli lenyomatai a már régóta

rétégződő, az innovációt a természet eredendő működésének rovására halmozó ellentétnek. Ilyen az általunk meglátogatott sajfoki is, a téglalapú épületben sorakozó különös, hatalmas méretű, koromfekete szivattyúkkal és más berendezési tárgyakkal. Szerepük tehát a belvizek elcsapolása volt, mára azonban technológiájuk elavult, így ezek az ipari épületek kihasználatlanul állnak, tájsebként szimbolizálva a napjainkban zajló technológiai innovációk végtelennek tűnő gyarapodását és az épített örökség jövőjének feszítő kérdését is.

VONAL

A vonal a gát, az első dimenzió, az egyre élesebben kirajzolódó következmény, a régió problémája.

A gát belemetsz a tájba, mesterségesen két részre osztja a vidéket: mentett és ártéri oldalra, határt képezve ezáltal a megművelt terület és a természetes élővilág közt. A Tisza-vidék hosszú évszázadok alatt organikusan kialakult ökoszisztémája a talaj vízmegtartó tulajdonságában rejlik, az Alföld domborzati struktúrája szolgálta a vidék eredendő működésének létrejöttét. A medrek-erek-árterek hálózata volt hivatott a vizek befogadására, ez a látható kulcseleme a kisvízkörforgásnak: innen jut a víz beszivárgás során a talajba, valamint párolgás által a levegőbe, a csapadék képződésének alapját adva. Így oldódott meg az esőnek való kitettség kérdése is, ami a régiót eredetileg jellemezte. Azáltal azonban, hogy a vizet a tájból mesterséges úton kiveztették, az önműködő rendszer megbomlott, és bár a természet tempója sok esetben más léptékben mérhető, mint ahogy mi, emberek a világra tekintünk, a folyószabályozás ökológiai következményei lassan, de folyamatosan számunkra is érzékelhetővé válnak. A napjainkban zajló klímaváltozás problémájával összefüggésben a mentett oldal lassan kiszárad, a terület mind gazdaságilag, mind ökológiailag elsivatagosodik.

SÍK

A sík a kiterjesztés, a második dimenzió, a lokális probléma általánosítása globális jelenséggé. Ha egy beavatkozás nem veszi figyelembe a természet törvényszerűségeit, akkor az nem is lesz fenntartható. A természet jelet ad, ha az organikusan működő rendszerében hibát észlel. Mindig a probléma eredetét kell vizsgálni, és nem egy újabb, átgondolatlan, átmeneti megoldással próbálkozni, amely később csak újabb problémákat von maga után. Az emberi civilizáció igényei nem elvetendőek, de fontos, hogy a társadalmi elvárások kielégítésekor a tájat csak használjuk, és ne kihasználjuk. Ha nem így teszünk, a megoldásunk hosszú távon nem lesz életképes. Az ember a saját igényei szerint épített környezetében főszereplő. Egyre inkább városokba tömörülünk. A beton- és

emberrengetegben a természet csak szórványosan jelenik meg, és a legtöbbször még akkor is csak ember által, tervezetten. Nem csoda, hogy ilyen körülmények között egyre inkább elveszítjük kapcsolatunkat a természettel, és egyre nehezebbé válik vele az együttműködés. Fontos, hogy helyesen mérjük fel, határozzuk meg a szerepünket a világ működésében. Tudjuk, hogy amennyire ártani, annyira menteni is tudunk. Az egésznek mi is részesei vagyunk, és - mint egyedüli, távlatos gondolkodásra képes lények - felelősök is a rendszer harmonikus működéséért. Ha az egységben egy láncszem működése hibás, az megbolygatja az egész folyamatot, mint ahogy a Tisza-vidék esetében a folyó elvezetésének következtében a táj kiszáradásával kell szembesülnünk. A Tisza-vidéken megfigyelhető szikesedés, valamint a folyó felgyorsulásából következő földmosás, mind a szabályozás, a tájba való beavatkozás következményei. Természetesen nem lehet, és nem is szabad Vasvári Pál és társai, a nagy folyószabályozó nemzedék szándékának nemességét kétségbe vonni, hiszen a folyó vízjárásának kiszámíthatóbbá tétele, az árvizek veszélyének csökkentése jogos társadalmi igényként merült föl. Utólag azonban látjuk, hogy a legjobb szándékkal véghez vitt változtatások is egy olyan negatív folyamatot indítottak el, amely kármentő intézkedések máig tartó hosszú sorát tették szükségessé.

TÉR

A tér a szintézis, a harmadik dimenzió, a végállomás, helyünk keresése a teremtet világban. Az artéri oldal buja, étellel teli szövetébe igyekszünk magunkat bekapcsolni, és emlékezni arra, hogy mi emberek is csak egy részt képzünk az egészben: i dőnk röpke pillanat a természet állandóságához képest. Fejtegettünk témaköröket, amelyek behálózzák a létünket, mégis nagyon nehéz őket megközelíteni a mindennapokban, hiányzik a jelenlét keresetli átélés, egyéni szerepünk megtalálása, önmagunk kontextusba helyezése. A rendszeresen felbukkanó, mégis valamiért távolinak érzékelt klímaváltozás jelenségét most tapasztalássá tesszük, a már-már elcsépelet mondatokat új szűrőnkön keresztül értelmezzük, és a külső szemlélőnek is megmutatjuk az egész ügy közelségét.

“Ugyanabból a csillagporból lettünk, amelyből minden más dolgok is lettek, és akár elmerülünk a fájdalomban, akár nevetünk, és felragyog arcunkon az öröm, csak azok vagyunk, amik nem tudunk nem lenni: világunk egy része.” Carlo Rovelli: Hét rövid fizikalecke

/ epilógus

Bár nem hoztunk konkrét, kézzelfogható megoldást a problémákra, úgy érezzük, a

szemléletmódbeli innováció első és számunkra is megvalósítható lépését megtettük. Tudatos emberi létezésünk fontos aspektusa, hogy a körülöttünk zajló különböző folyamatokról tudjunk, gondolkodjunk és beszéljünk. Kísérleti workshopunk - úgy érezzük - célba ért: az eseményen keresztül minőségi időt tölthettünk együtt a Tiszánál, értékes gondolatokkal és pillanatokkal gazdagodva térünk haza. Ha a természetben nem is, az emberekben nyomot hagytunk!

III. UTÓÉLET

A záróakkord a workshop végtermékeinek, gondolataink magjainak urbánus környezetben való elvetése volt. Matricákat szórtunk el a városban, amelyeken a stációink képei láthatóak, illetve egy QR-kód, amely a projektünk Instagram oldalára vezeti az érdeklődőt. A Kontaktáj eseménysorozat profilja szolgál a kommunikációs felületként, itt kerülnek megosztásra a pályázati felhívások, a workshopokkal kapcsolatos tudnivalók, illetve maguk a bemutatni kívánt projektek. Szerettünk volna egy olyan platformot találni, amelyen keresztül a nap mint nap utazó járókelő, mozgó embereket a leghatékonyabban el tudjuk érni. Gerillaakcióink célja, hogy becsempésszük a köztudatba tevékenységünket: a triptichonok tovább szövik a Tizsakötő-workshop hálóját azáltal, hogy nyomaik itt-ott felbukkannak a városban, utcákon, tereken; amerre néz az ember, ott vannak, így amerre gondol, előbb utóbb ott is szerepelni fognak. Az utórezdülésekben elveszítjük a reakciókat, személyes visszajelzéseket, a dokumentumok terjesztésénél már nem tudjuk lekövetni az elért hatásokat, csak bízunk abban, hogy elültetett gondolataink egy új, innovatív, természettisztelő paradigmaváltás növekedését fogják erősíteni.